

Pop-kereskedelempolitika – az Egyesült Államok kereskedelempolitikájának aktualitásai

Pop Trade Policy – Some Reflections on the Current Trade Policy of the US

L. ERDEY¹, T. TÓKÉS²

¹Debreceni Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Világgazdasági és Nemzetközi Kapcsolatok Intézet,
erdey.laszlo@econ.unideb.hu

²Debreceni Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Világgazdasági és Nemzetközi Kapcsolatok Intézet,
tokes.tibor@econ.unideb.hu

Absztrakt. Tanulmányunkban az előzmények rövid áttekintését követően három nagyobb területen kívánjuk az Egyesült Államok kereskedelempolitikájában történt közelmúltbeli és napjainkban is zajló változásokat rendszerezni: a TPP-hez és a WTO-hoz való viszony megváltozását, az Észak-Amerikai Szabadkereskedelmi Egyezmény újratárgyalását, valamint az elsősorban Kínával kitört kereskedelmi háborút próbáljuk elhelyezni a korábbi kereskedelempolitikai gyakorlat, a populizmus és az amerikai gazdaságpolitika által a protekcionizmuson kívül más eszközökkel nem megválaszolt kérdések keretrendszerében.¹

Abstract. After a brief review of the antecedents our paper aims to systematically organize the recent and current changes in the trade policy of the United States in three broader areas: her changing attitudes towards TPP and WTO, the renegotiation of the North American Free Trade Agreement and the trade war being fought, mostly against China. Our goal is to relate these changes to the trade policy of the former presidential terms, to understand them in the framework of populism and that of the economic policy questions solved only by the second best answer, that is, by protectionism.

Bevezetés, fogalmi keretek

2016. november 8-án, hosszú és a jelöltek és pártjuk véleményének és megnyilvánulásainak alapvető tartalmi és stílusbeli különbségével jellemezhető kampányt követően, a választópolgárok véleménynyilvánításának eredményeképpen, 304 elektori szavazattal, a legfőbb rivális 227 szavazatával szemben Donald J. Trumpot választották az Egyesült Államok 45. elnökévé, akinek 2017. január 20-án történő hivatalba lépésével alapvető változások indultak be a világ vezető gazdasági hatalmának kereskedelempolitikájában.

¹ A szerzők köszönetet mondanak T. Kiss Juditnak a tanulmány előző verziójához fűzött értékes tanácsaiért és megjegyzéseiért.

A napjainkig zajló események nem voltak teljesen váratlanok. A kampány során Trump, már jelöltként, kifejezte szándékát három alapvető kereskedelempolitikai intézkedéssorozattal kapcsolatban, a Transz-csendes-óceáni Partnerséggel (TTP) kapcsolatos ratifikáció leállítását, az Észak-Amerikai Szabadkereskedelmi Egyezmény (NAFTA) Mexikóval és Kanadával történő újratárgyalását, valamint a Kínával szemben fennálló jelentős kereskedelmi deficit „rendezését” ígérte. Egyúttal kétségbe vonta a multilaterális kereskedelmi rendszer alapját képező Kereskedelmi Világszervezet (WTO) által nyújtott gazdasági biztonságot, azzal fenyegetőzve, hogy ha az amerikai célok eléréséhez szükséges, kilépteti az Egyesült Államokat a szervezetből.

Tanulmányunk szokatlan címe a közgazdasági emlékdíjas Paul Krugman 1996-os könyvének találó hasonlatán alapszik, annak tartalmát némileg kibővítve. A szerző *Pop Internationalism* című, alapvetően a szélesebb olvasóközönséghez szóló műve azon a felismerésen alapult, hogy a nem közgazdasági végzettséggel rendelkezők, még a privát- és közszféra igen magas vezetői pozícióit betöltő értelmiségiek, újságírók is alapvetően téves meggyőződésekkel rendelkeznek a nemzetközi kereskedelem szerepét, hasznait, hatásait illetően².

Magunk is felismerhetjük, hogy sokan megragadtak az először a 16. században megjelenő – igen meggyőzőnek tűnő – merkantilista nézetrendszerrel, amely kiemelt jelentőséget tulajdonított a pozitív kereskedelmi mérlegnek. Az általuk támogatott beavatkozásokat csakúgy hívják egyre ritkábban neomerkantilizmusnak, mint ahogyan egyre gyakrabban kerül elő többek között a Rae, List, Hamilton, John Stuart Mill 19. századi műveiben már leírt eszköztár egy része ma célzott iparpolitikaként, stratégiai ágazatok támogatásaként (lásd még pl. Kerr—Gaisford, 2007 munkáját).

Krugman 1996-ban, másfél évtizeddel az általa fémjelzett új kereskedelemelméleti magyarázatok megszületését követően mutat rá, hogy a véleményformálók számottevő része a nemzetközi árumozgásokra még mindig zéró összegű játékként tekint.

Az ezt követő csaknem egy generációnyi idő alatt ráadásul számos olyan új elmélet született, mint a közbülső termékek kereskedelmének precízebb modellezése, a szupermodularitás, az azonos iparágon belüli vállalati heterogenitás kereskedelemben és kreatív rombolásban játszott szerepe, a forgalom extenzív és intenzív határának vizsgálata, vagy a feladatok kereskedelme (trade in tasks), amelyek sokkal pontosabbá és árnyaltabbá tették az áru- és szolgáltatáskereskedelem, illetve a működtetőke-mozgások jóléti hatásaival kapcsolatos tudásunkat. Az ezekhez kapcsolódó irodalom olyan széles, hogy a terjedelmi korlátok és jelen írás célzottabb fókusza miatt kísérletet sem teszünk felsorolásukra, a téma iránt érdeklődők ezek egy részéről nagy valószínűséggel Feenstra (2016) munkájában találhatják meg a legátfogóbb elméleti áttekintést, illetve egy-egy témában részletesebb empirikus elmélyülést tanulmányunk szerzőinek korábbi munkásságában is.

² A teljesség igénye nélkül néhány példa: Krugman, 1996-os művében szokatlan módon, nevesíti azokat a csoportokat és „szakértőket”, akik a csapdába estek. Néhány aktuális megnyilatkozás: Dan DiMicco, a Coalition for a Prosperous America kereskedelemlobbista csoport elnöke részéről, David French, alelnök, az amerikai National Retail Federation részéről (New York Times: Trump Increases China Tariffs as Trade Deal Hangs in the Balance, 2019. május 10. A1 oldal). A tudományos életből is egy jellemző példa Robert Sidelisky (2018): *Money and Government: The Past and Future of Economics*, Yale University Press munkája. A napi politikából kiemelhető Elizabeth Warren, demokrata elnökjelölt minapi bejegyzése: *A Plan for Economic Patriotism*: <https://medium.com/@teamwarren/a-plan-for-economic-patriotism-13b879f4cfc7> (elérve 2019. június 6.).

A „pop” szót alkalmas módon másik aktualitásában is használhatjuk, nem csak a krugmani eredeti felfogásban, ez pedig részünkről a populizmus jelentőségének növekedésére utal a politika—gazdaságpolitika—kereskedelempolitika összefüggésrendszerében.

A populizmus kifejezés eredete az 1890-es évek amerikai egyesült államokbeli populista mozgalomhoz vezethető vissza, amelynek gyökerei már az 1860-as évektől kezdődően kialakultak és elsősorban a vidéki lakosság városiaktól való egzisztenciális félelméből indult ki. A korszak szerveződéseit nagyszerűen mutatja be Goodwyn (1978). A szó jelentése egyre tágabbá vált, mind a baloldali, mind a jobboldali mozgalmak leírására. Ez a folyamat ahhoz vezetett, hogy tartalma annyira kitágult, hogy szinte elveszett, már szinte minden szokatlan, vagy különös politikai mozgósításra használták. Ionescu és Gellner ebben a szellemben szervezett konferenciát 1967-ben a London School of Economics-on, hogy a fogalom pontos, egységes definíciót kaphasson (Moffitt, 2016). Ez a törekvés végül is napjainkig is sikertelen maradt. Vonzónak tűnik, azonban nem vált teljesen elfogadottá Moffitt új típusú megközelítése, amely a populizmust politikai stílusként definiálja, amelynek jellemzői, hogy az elittel *szemben* az emberekhez szól, a rossz modor, és hogy lendületét a válságérzetből, a hanyatlás érzetéből vagy a félelemből szerzi. Az egységes definíció mindmáig ható hiányát az is jelzi, hogy témánk szempontjából fontosnak tartjuk azt a többletet, amelyet Moffitt értelmezéséhez Aiginger (2019) leírása ad. A populizmus jellemzői: egy probléma túlzott leegyszerűsítése; a társadalmat domináló elit – a korrump, önérdeteket szolgáló, politikai, gazdasági vagy kulturális kisebbség – bináris szembeállítás a köznapi, erényes emberekkel; végül a renacionalizációra, homogenizációra való törekvés, amelyet a pluralizmus, a globalizáció és a multilateralizmus veszélyeztet. Az Aiginger által felsorolt okok is plauzibilisnek tűnnek: gazdasági problémák, az értékek és hiedelmek megváltozása, a félelem és bizonytalanság, valamint a politikai kudarcok. Rövid tanulmányunkban az eddigiekben ismertett fogalmi keretek fényében fogjuk a Trump-adminisztráció eddigi kereskedelempolitikai lépéseit eltérő mélységben – nem minden esetben kronológiailag – értékelni. Vázlatosan bemutatjuk a kulcstörténéseket és utalunk az eltelt rövid időszak, alig több mint két év³ néhány fontosabb elemzésére. Következtetéseinkben végül amellet fogunk érvelni, hogy van olyan keretrendszer, amelyben a populistának, a jólétet csökkentő, a geopolitikai rendszert átrendező lépések mellett és nem csak ellenük szólhatnak tudományos érvek.

1. TTP és WTO

A hivatalba lépő új elnök harmadik munkanapján, 2017. január 23-án elnöki memorandumban jelentette be az Egyesült Államok kivonulását a TTP integrációból. Az egyezményt, amelyet több évig tartó tárgyalássorozat előzött meg 12, a csendes-óceáni (köztük az USA) állam között, 2016. február 4-én írták alá Aucklandban, azzal a céllal, hogy a világ egyik legnagyobb, széleskörű, az árukereskedelem mellett számos más területet szabályozó, úgynevezett WTO-extra típusú integrációt teremtsenek, hozzávetőleg 800 millió lakossal, az akkori világkereskedelem 40%-át képviselve.

Az új adminisztráció érve már a kampány, így a konkrét intézkedés során is az volt, hogy a regionális integráció által teremtett kötöttségek jelentős mértékben korlátoznák az USA kereskedelempolitikai

³ A kézirat első verziójának lezárására 2019. május 17-én került sor.

szuverenitását, így veszélyeztetik az amerikai munkahelyeket. A lépés jórészt szimbolikus volt, amelyet rövid távú politikai kockázat nélkül meg lehetett tenni, mivel az egyezmény még nem lépett életbe. Két jelzést azonban mindenképpen adott: nem meglepő módon, ahogyan már a kampány során is, megkérdőjelezte a korábbi adminisztráció döntéseinek konzekvens végrehajtását, másrészt arra is utalt, hogy a választási harc során hangoztatott kereskedelempolitikai ígérek nem pusztán csak a szavazók megnyeréséről szóltak, azok mellett az új vezetés elkötelezett. Végeredményképpen a globális kereskedelmi előrejelzések bizonytalansága mindenképpen növekedett.

Az Egyesült Államok kereskedelempolitikájának történetére visszatekintve, nagyvonalúan tekintve, egészen 1934-ig protekcionista politikát folytatott, 1860-ig elsősorban fiskális, majd azt követően védelmi okok miatt. Az első világháború csak átmeneti enyhülést hozott ebben. (Irwin, 2017). Az 1930-ban bevezetett Smoot-Hawley törvény minden idők legmagasabb amerikai vámvédelmét eredményezte. Egyes kutatók korábban egészen addig merészkedtek, amely szerint ez okozta a nagy gazdasági világválságot. Az újabb tanulmányok szerint (lásd például Irwin, 1998, vagy az egészen meglepő eredményekre jutó Eichengreen, 1986 tanulmányt), inkább legfeljebb elmélyítette azt. 1934-től megindult a nyitás, elsősorban reciprok alapon (Reciprocal Trade Agreements Act), majd 1947-ben az USA aláírta a multilaterális kereskedelmi rendszer alapjait megteremtő Általános Vámtarifa és Kereskedelmi Egyezményt. Az ENSZ égisze alatt 1947. novemberétől 1948. márciusig tartó havannai Kereskedelmi és Foglalkoztatási Konferencia záróokmányát azonban nem ratifikálta, így a megállapodásban szereplő multilaterális kereskedelmi szervezet (a Nemzetközi Kereskedelmi Szervezet – ITO) végül nem jött létre. Az ok kísértetiesen hasonlít a jelenre, a megállapodás igen széles körű volt, amelyet a kongresszus nem támogatót szuverenitási aggályok miatt, emellett, ebben az esetben a magánszféra szereplőinek, az USA befolyásos szektorainak támogatása is hiányzott.

Rendkívüli leegyszerűsítéssel élve ezt követően egészen az 1990-es évek közepéig az amerikai kereskedelmi liberalizáció a GATT tárgyalásainak, majd körtárgyalásainak keretei között zajlott, fontos kivételként kezelve a Kanadával 1965-ben megkötött Autóipari Megállapodást, illetve a Mexikóval közösen megalkotott maquiladora (bérmunka) programot. A GATT tárgyalások mellett, részt véve a fejlődő országok számára kedvezményeket nyújtó GSP programban, az USA 1985-től visszatért a bilaterális, illetve többoldalú kereskedelmi megállapodások rendszeréhez, napjainkra 20 országgal írt alá ilyen (USTR, 2019).

A tradicionális és új típusú regionális integrációk gyors megszorodásának a WTO-rendszer haldokló liberalizációs tárgyalásai is jelentős lendületet adtak, ebben a helyzetben már Barack Obama elnök gazdasági tanácsadó testülete is figyelmeztetést adott az USA számára a TPP-ből való kilépés és az újonnan alakuló integrációkból való kimaradás kereskedelemterelő hatását illetően, amely akár 5-12 millió munkásnak foglalkoztatást biztosító szektorok versenyképességét csökkentheti (Council of Economic Advisers, 2016).

2018. január 25-én Trump elnök a Davosi Világgazdasági Fórumon felveti a TPP-hez való esetleges csatlakozást, amennyiben annak részleteit újratárgyalják. 2018. április 11-én a 11 tagország jelzi, hogy szívesen fogadják az USA részvételét, a részletek újratárgyalására azonban már nincs mód (Taylor, 2018).

A 2019. év gazdasági napi sajtójának hírei elsősorban arról számolnak be, hogy az érintett ágazatok képviselői ténylegesen érzékelik az előrejelzett kereskedelemterelő hatásokat.

Az Egyesült Államok a WTO alapító tagja, ahogy a korábbiakban az már említésre került, az elődegyezmény GATT első 23 aláírója között is szerepel, bár az ITO-kezdeményezés 1953-ban, immár véglegesen, az USA törvényhozásának támogatása hiányában bukik el. Az Egyesült Államok a GATT (kör)tárgyalásainak aktív részese volt. Egészen azok utolsó, 1987-1993 között zajló Uruguay-fordulójával bezárólag Japán, Nyugat-Európa (EGK, EK) mellett a struktúra és a liberalizáció ütemének alapvető meghatározója. A WTO mint a GATT utódintézményének 1995-ös létrejötté, majd első tárgyalássorozatának, a Doha-fordulónak a 2002-es indulása azonban egybeesik a nemzetközi kereskedelem relációs és áruszerkezetének egyre gyorsabb változásával⁴, a fejlődő és felemelkedő országok⁵ politikai és gazdasági súlyának növekedésével. Kína 2001. decemberi csatlakozása a szervezethez, valamint az Uruguay-fordulón hozott döntés a Nemzetközi Textilegyezmény 2005. január 1-jével történő megszüntetésével kapcsolatban számottevő szerepet játszott abban, hogy napjainkra a távol-keleti ország vált a világ vezető exportőrévé.

Donald Trump kampánya során, majd azt követően is felvetette országának kiléptetését az intézményből, amely döntés negatív hatásai jelen pillanatban szinte kiszámíthatatlanok lennének. A kárt nem az okozná elsősorban, hogy kiürülne a multilaterális kereskedelmi liberalizáció legfontosabb szervezete – hiszen lássuk be, az, hogy a Doha-forduló lezárására 2002 óta nem tudott sor kerülni. Nem jelezné a további liberalizáció elvesztésének lehetőségét sem, hiszen az kényszerűen amúgy is átterelődött az egyre inkább átláthatatlan regionális integrációk és a potenciális megablokkok irányába. A folyamat elhúzódása azonban jól rámutat a szervezeten belüli erőviszonyok megváltozására, ahol a legfőbb ellentétek már nem a tradicionális triád-országok között, hanem a fejlett—fejlődő törésvonal mentén húzódnak.

A nagyobb és igazán felbecsülhetetlen veszélyt inkább az jelenti, hogy a multilaterális kereskedelem szabályrendszere kimúlhat, teret adva a szomszédok javára gazdagodó (beggar-thy-neighbor) típusú kereskedelempolitikai intézkedéseknek, összességében az áru- és szolgáltatáspiari forgalomnak a retorziós intézkedések miatti visszaesésének. Mindeddig az Egyesült Államok alávetette magát a GATT/WTO rendszer vitarendezési eljárásának, kérdéses azonban, hogy amennyiben a Trump által indított vámháború vitarendezései során megállapítják az USA kötelezettségszegését, és felhatalmazzák a sérelmet szenvedett kereskedelmi partnert a hasonló mértékű retorziós intézkedések kiszabására, mennyire marad vonzó a rendszer az USA jelenlegi adminisztrációja számára. A Trump-féle vámháború esetében a kötelezettségszegések nem egyértelműek: több esetben csak az alkalmazott vámoknak a kötött vámok szintjére történő felemelésére, antidömping és kiegyenlítő vámok alkalmazására került sor, mely utóbbiak azonban már támadhatóak és

⁴ A relációs szerkezet egyértelmű változását jelzi, hogy a világkereskedelem csaknem 40 évig domináns Észak-Észak (fejlett-fejlett) relációja napjainkban Észak-Délivé (fejlett-fejlődővé vált), az „áruszerkezeti” változások alatt pedig az elmúlt hetven évben (a mezőgazdasági és a kitermelő ágazat arányához viszonyítva egyértelműen meghatározó feldolgozóipari kereskedelem mellé dinamikusan zárkózik a szolgáltatás-kereskedelem).

⁵ Cikkünkben a fejlett—fejlődő—felemelkedő felosztásban a fejlett országok alatt elsősorban a Világbank által a magas jövedelmű csoportba sorolt országokat, felemelkedők (emerging) alatt olyan fejlődő országokat, amelyek erőteljes iparosodáson, modernizáción és liberalizáción mentek keresztül, számottevő növekedési időszakokkal: Indonézia, Mexikó, Törökország, fejlődők alatt pedig az alábbi csoportokba nem sorolható országokat értjük.

bizonyítandóak. A legkényesebbek talán azok az esetek, amelyekben az Egyesült Államok vámjait a kötött vámok felé emelték piacszavarásra, de elsősorban inkább nemzetbiztonsági érdekekre való hivatkozással.

A Trump adminisztráció ráadásul azzal is tovább növeli a világszervezeten belüli feszültséget, hogy a kötelezően hét tagú Fellebbezési Testület lejárt/lejáró mandátumú tagjainak pótlási eljárását folyamatosan blokkolja, amely 2019 decemberére a testületet, így a vitarendezési eljárást is végképp ellehetetlenítheti.

2. NAFTA—USMCA

Az 1993-ban aláírt és 1994-ben hatályban lépő Észak-Amerikai Szabadkereskedelmi Egyezmény 15 év alatt csaknem teljes mértékben liberalizálta a tagoktól (Kanada, USA, Mexikó), illetve összességében az integrációból származó áruk integráción belüli kereskedelmét. A NAFTA így több mint 400 millió lakosával és a közelség és a korábbi kapcsolatok (Autóipari Egyezmény, Kanada-USA Szabadkereskedelmi Egyezmény, maquiladora ipar), a kedvező világgazdasági környezet és nem csekély mértékben az 1994-1995-ös peso-válság hatására rendkívüli módon dinamizálta a partnerek áruforgalmát, és elmélyítette az integrációt (a belső kereskedelem aránya rendkívül gyorsan nőtt a külsőhöz képest).

Trump kampánya során azonban megint előtérben kerültek azok az érvek, amelyek már az egyezmény megkötését megelőzően is rendkívül gyakran elhangzottak, bár nem bizonyosodtak be, hogy a Mexikóval történő szabadkereskedelem milliókkal csökkenti az amerikai (USA) foglalkoztatottságot. Jelentős alkalmazkodási folyamatok beindultak, azonban a növekedésre gyakorolt hatás kisebb-nagyobb mértékben megmutatkozott, az elvesztett munkahelyeknél nagyobb számban jöttek létre újak (lásd Erdey, 2006, 2010, illetve a NAFTA működésének 20., illetve 25. évének apropóján készült közelmúltban megjelent tanulmányokat, például Hufbauer—Schott, 2017).

Az elnök azonban a makroszinten összességében pozitív hatások mellett is betartotta ígéretét és az Egyesült Államok újratárgyalta Mexikóval, majd északi szomszédja némi vonakodását követően Kanadával is a szabadkereskedelmi egyezményt, amelynek aláírására 2018. november 30-án a G20-as találkozó apropóján került sor, Buenos Airesben. Az egyezmény, vélhetően az amerikai elnök agendájának megfelelően, új nevet kapott United States—Mexico—Canada Agreement (USMCA), amely elsősorban az Egyesült Államok számára kedvező változások mellett erős szimbolikus jelleggel is bír.

Az egyezmény nem lépett még életbe, hiszen ehhez a három állam nemzeti törvényhozásának ratifikációjára is szükség van. Ezt az amerikai elnök úgy szeretné meggyorsítani, hogy már többször bejelentette, hogy kezdeményezni fogja az USA NAFTA-ból történő kilépését, ami azt jelenti, hogy az azt követő hat hónapon belül vagy életbe lép az USMCA, vagy a partnerek a NAFTA előtti alapokon folytatják egymással a kereskedelmet, amely több szempontból (például a határon átnyúló értékláncok működésének biztonsága tekintetében) katasztrofális hatású lehetne. Egyelőre az Egyesült Államokban persze arról is zajlik a vita, hogy erre az elnöknek megvan-e a felhatalmazása a törvényhozás támogatása nélkül. Másrészt a 2018-as félidős választások miatt átalakult képviselőház demokrata többsége miatt az elnöknek az USMCA ratifikálásához demokrata

szavazatokra is szüksége lesz. Ezek megszerzése vélhetően nem fog komoly problémát okozni, hiszen az erős republikánus támogatottság mellett nagy számban vannak a házban olyan képviselők, akik körzete erősen érintett a Mexikóval vagy Kanadával folyó kereskedelemben (Hufbauer—Lu, 2019).

Az USMCA legfontosabb újdonságait a NAFTA-hoz képest Hufbauer—Globerman (2018) tanulmányának felhasználásával foglaljuk össze.

- Az autóiparban a NAFTA 62,5%-os helyi tartalomra vonatkozó előírása az USMCA-ban 75%-ra növekszik, a személyautók értékének 40%-át, a teherautók értékének 50%-át olyan üzemekben kell előállítani, amelyek óránként 16 USD vagy annál nagyobb bért fizetnek.
- Mexikó és Kanada egyenként évente legfeljebb 2,6 millió autót exportálhat az Egyesült Államokba. (Az autóalkatrészek importja Kanadából nem haladhatja meg a 32,4 milliárd, Mexikóból a 108 milliárd USD értéket.) Egyelőre ezek nem korlátozó feltételek a jelenlegi forgalom mellett.
- Szigorodtak a származási szabályok a textil- és ruházati ipar tekintetében.
- Ha valamely partner Kínával kíván kereskedelmi szerződést kötni, azt előzetesen be kell jelenteni a szerződő feleknek, valamint a tervezet szövegét felülvizsgálatra meg kell küldeni nekik. Ha valamelyik szerződő fél a többiek egyetértése nélkül köt Kínával szerződést, kizárja magát az USMCA-ból.
- Az USMCA egyezményt a felek az életbelépést követő 6 éven belül felülvizsgálják, majd a 16. év eltelte előtt döntést hoznak a meghosszabbításáról.
- Az amerikai tejipari termékek szabadabban juthatnak a kanadai piacra.
- A postai küldemények vámmentességének határa megemelkedett.
- Szigorodtak a szellemi jogok védelmével kapcsolatos szabályok, akár csak a foglalkoztatási körülményekre és a környezetvédelemre vonatkozóak.
- Új intézkedések kerültek be a KKV-k támogatására, a korrupció visszaszorítására és a szabályozás átláthatóságának növelésére.
- Bár egyik ország sem számított a NAFTA fennállása alatt árfolyam-manipulátornak, ennek kizárására is szabályt alkottak.

A negatív és pozitív változások összességét tekintve megállapíthatjuk, hogy a NAFTA alapvető logikája erőteljesebb mértékben negatív irányba csak az autóipar tekintetében formálódott, a minimálbér rendelkezés bevezetésével nyilván az amerikai (USA) autógyári munkások pozícióját javítva.

Az elnök azonban tehát betartotta a kampányban tett ígéretét, és megtörtént az egyezmény újratárgyalása, kedvezőbb USA pozíciók elérésével, a névváltoztatás pedig az egyezmény részleteit nem ismerők számára is jól kommunikálja a történéseket.

3. Kereskedelmi háború – elsősorban Kínával

Az Egyesült Államok kereskedelempolitikájának történetében nem újdonság a kereskedelmi háborúzás, példaként említhetjük az 1890-es évekből a mezőgazdaság esetét, sőt a hírhedt 1930-as Smoot-Hawley törvény kidolgozása is eredetileg a Hoover elnök 1928-as választási kampányában megígért mezőgazdasági támogatások biztosítása érdekében indult el, csak a világgazdasági válság kitörése duzzasztotta hatalmassá a védelem szintjét és az általa kiváltott retorziókat. Az amerikaiak (USA) a GATT aláírását követően is megtalálták a módját pozícióik javítására, a kibúvó, piaczavarásra

vonatkozó klauzula mellett, gyakran az egyezmény által nem szabályozott eszközök alkalmazásával, mint az önkéntes exportkorlátozásokra való felszólításokkal a textiliparban, az acélgyártásban, az autóiparban, majd az elektronikában. A mezőgazdaság védelme továbbra is igen erős maradt. A kereskedelmi háborúkat követő viszonylagos nyugalom, amely egészen Donald Trump kampányáig kitartott, szimbolikusan az 1985-ös Plaza egyezménnyel jött el (ami viszont Japán számára okozott igen súlyos változásokat).

Trump hivatalba lépését követően megkezdődött az új kereskedelmi háborús korszak. Ennek kronológiájáról folyamatosan frissülő, kiváló összefoglalást nyújt Bown—Kolb (2019) folyamatosan, jelen kézirat lezárását megelőzően utoljára 2019. május 13-án frissített oldala. Négy fronton foglalják össze a „harcok” legfontosabb eseményeit, a kereskedelmi kormányzat terminológiáját használva:

- A napelemek és a mosógépek importja kárt okoz az amerikai vállalatok számára
 - lépések: vámemelés; retorzió: Kína is emeli egyes amerikai termékek vámját. Dél-Korea és Kína is kéri a WTO vitarendezési eljárását.
- Az acél- és alumínium-import korlátozása
 - lépések: vámemelés, bizonyos országok mentesítésével; retorzió: az Európai Unió és Kína is emeli az amerikai termékek vámját, akárcsak Kanada, Mexikó és Törökország. Az USA kér vitarendezést a WTO-tól.
- Tisztességtelen kínai kereskedelmi gyakorlat a technológia és a szellemi tulajdonjogok területén
 - többszöri vámemelések, időnkénti megtorpanások a tárgyalások idejére, majd további vámemelések; párhuzamos kínai retorziókkal az amerikai importra.
- Autóipar mint nemzetbiztonsági kockázat
 - a Mexikóval és Kanadával kapcsolatos aggályok elhárulni látszanak az USMCA aláírásával, amennyiben az ratifikálásra is kerül, azonban 2019. május közepétől elképzelhetők a főként Japánból, Németországból és Dél-Koreából érkező autókra kivetett vámok emelése.

A kereskedelmi háború gazdasági hatásaival kapcsolatos megbízható, tudományos alapon nyugvó számítások még csak most kezdenek megjelenni. Kína a retorziókat olyan termékekre igyekszik elsősorban kivetni, amelyek olyan területekről származnak, ahol a Trump-szavazók voltak többségben az előző választásokon, ez a mezőgazdasági termelők szubvencionálását kényszeríti ki az amerikai adminisztrációtól. Hufbauer és Jung (2018) számítása szerint az acélvámok körülbelül 8 700 új acélipari állást hoztak létre, amelyek mindegyike 650.000 dollárjába kerül az acél amerikai felhasználóinak. Amiti et al. (2019) az amerikai reáljövedelem havi 1.4 milliárd dolláros csökkenését mutatják ki standard közgazdasági eszközökkel (komparatív statikán alapuló, parciális egyensúlyi modellekből számítható jóléti hatások összehasonlításával), amelyhez hasonló folyamatok játszódhatnak le az USA intézkedéseivel szemben retorziókat bevezető országokban is. Anélkül, hogy az ezzel együtt járó politikai kockázatok következményei nem is számszerűsíthetőek. Hasonlóan borús eredményeket számszerűsít Fajgelbaum et al. (2019) is. Cowen (2019) legfrissebb véleménycikkében szintén felhívja a figyelmet arra, hogy a kereskedelmi háború költségeit nem csak az amerikaiak viselik. Kína mivel szegényebb és törékenyebb politikai intézményrendszerrel rendelkezik, valószínűleg még sérülékenyebb. Nem csak elveszíti így fontos piacainak egy részét, hanem a nem eladható többlettel harmadik országok piacán is protekcionista intézkedéseket válthat ki, illetve a nem diszkriminált

országokból (például Vietnamból) erős versenytársak nőhetnek ki, ezzel együtt a befektetői bizalom is megrendülhet az ország iránt.

Mindez tökéletesen összhangban van a tradicionális és a legújabb kereskedelmi elméletek predikcióival: a közbülső és végtermékek ára drasztikusan emelkedett, jelentős diszrupció és alkalmazkodás történt az értékláncokban, csökkent a fogyasztók rendelkezésére álló választék.

4. Összegzésül – mi lehet a háttérben?

A korábbi fejezetekben bemutatott negatív tendenciák ellenére az IMF (2019) legfrissebb adatai és előrejelzései szerint az Egyesült Államok kibocsátása 2018-ban 2,9%-kal nőtt (jobban, mint 2017-ben), míg a fejlett országoké átlagosan csak 2,2%-kal, a 2019-es előrejelzések 2,3% illetve 1,8%, 2020-ra 1,9% és 1,7%.

Donald Trump elfogadottsága 847 nap hivatali időt követően 53,1%-os, a 2. világháborút követően hivatalba lépő elnökök közül megelőzve ezzel Barack Obama, Bill Clinton, Ronald Reagan, Jimmy Carter, Gerald Ford, Richard Nixon elfogadottságát ugyanennyi hivatali nap után⁶.

Az adatok értelmezése ilyen korai fázisban rendkívül nehéz. A makrogazdasági mutatókkal kapcsolatban ugyanis még nem rendelkezünk elegendő adattal, illetve az összehasonlítást segítő elemzésekkel, hogy megállapíthassuk, hogy ezen intézkedések nélkül, a korábbi kereskedelempolitikai rezsim mellett, esetleg a TPP aláírásával ezek a mutatók hogyan alakulhattak volna.

Donald Trump viszonylag elfogadottságára azonban két, egymásból következő sejtésünk biztosan lehet: az egyik természetesen az, hogy politikai stílusa megfelel a mofitti definíciónak: elitellenes (demokrata politikusok, álhír gyártó vezető médiumok), rossz modorú, és kiválóan használja ki a válsággal és hanyatlással kapcsolatos félelemérzetet. Az aigingeri meghatározásból ezek mellett jól felismerhető a multilateralizmus- és globalizáció-ellenesség. A válsággal kapcsolatos érzeteket nem kell kelteni, szavazóinak jelentős része a dezindusztrializáció által leginkább sújtott körzetekből, szakmákból, társadalmi csoportokból került ki – ők a korábbi kékgallérosok, akik ma lyukas társadalombiztosítási rendszer mellett idősként megtakarítás és felhalmozott vagyon nélkül akár generációkra is csapdába kerülhetnek. Egy részükből rózsaszíngalléros lett – az iparban végzett munka helyett alacsony képzettséget igénylő szolgáltató szektorbeli állásokban dolgoznak, jövedelmük leszakadóban van a magasabban képzettségűkhöz képest. A hanyatlással kapcsolatos félelmek pedig már a jelenleg még jól élő fehérgallérosokat is eléri, hiszen alapvetően az ő munkahelyeik és egzisztenciájuk is veszélyben lehet, elsősorban a mesterséges intelligencia (AI) és a távoli intelligencia (RI) az elkövetkező 2-3 éven belüli újabb totális diszrupciós hatása miatt (lásd Baldwin, 2019). Az nem teljesen világos, hogy míg az Egyesült Államok a korábbi diszrupciós helyzetekben mindig az aktuális csúcspárágait (versenyképesség, szofisztikáció, foglalkoztatás, export szempontjából) védte (mezőgazdaság, bányászat, textilipar, acélipar, autóipar, elektronika) kereskedelmi háborúval, most miért kíván korszakokkal korábbi iparágakban újra nagyvá válni. A leginkább elfogadhatónak tűnő válasz, hogy nincs módszere, vagy csak nagyon magas alkalmazkodási költségek mellett az ezekben az ágazatokban ragadt specifikus termelési tényezőket mobilizálni. A gyors technológiai változás átvezet

⁶ <https://projects.fivethirtyeight.com/trump-approval-ratings/> (elérve: 2019. május 17.)

egy másik területre is bennünket, amely a tényezőjövedelmeken belül a munkajövedelmek arányának csökkenésével jár együtt, erősítve azokat a nem csak országok közötti, hanem országokon belüli jövedelmi különbségeket, amelyekre úgy tűnik, a jelenkori kapitalista vagy vegyes rendszereknek nincs válasza. Milanovic (2016), Alvaredo et al. (2018) és még rengeteg más szerző felhívja a figyelmet, hogy a jövedelmi egyenlőtlenségekre adott megoldásokkal adósak a közgazdászok és a politikusok. Az Egyesült Államokban, csakúgy, mint más fejlett országok esetében a vagyoni és jövedelmi egyenlőtlenségek növekedése leginkább az alacsony és közepes jövedelmű csoportokat sújtotta, akik jelentős része teljesen reményvesztett a felzárkózás lehetőségeit illetően. Az előzőekben említett diszrupció pedig akár megfeleltethető a rodriki hiperglobalizációnak, melyre a populizmus lehet a válasz, különösen, ha az emberek a helyzetüket méltánytalannak tartják (az alacsonyabb bérért dolgozó külföldiek, a távolból bedolgozók (RI) alacsonyabb bérei stb.). Amikor a politikusoknak nincsenek könnyen megvalósítható vagy esetleg népszerű válaszaik, hajlamosak lehetnek *a második legjobb megoldást választani* (Lipsey—Lancaster, 1956-1957), ami ez esetben a kereskedelem korlátozásában érhető tetten.

Egyre inkább egyet tudunk érteni Rodrik (2018) újabb művében ismét feltárt trilemmájával, mely szerint együttesen nem kivitelezhető a hiperglobalizáció, a demokrácia és a nemzeti szuverenitás, a háromból csak kettővel rendelkezhetünk egyszerre.

Hivatkozások

- [1] K. Aiginger (2019) *Populism and Economic Dynamics in Europe*, Policy Crossover Center: Vienna – Europe, Policy Paper 1/2019
- [2] F. Alvaredo—L. Chancel—T. Piketty—E. Saez—G. Zucman (2018) *World Inequality Report 2018*
- [3] M. Amiti—S. J. Redding—D. Weinstein (2019) *The Impact of the 2018 Trade War on U.S. Prices and Welfare*, NBER Working Paper No. 25672, March 2019
- [4] R. Baldwin (2019) *The Globotics Upheaval: Globalization, Robotics, and the Future of Work*, Oxford University Press
- [5] C. P. Bown—M. Kolb (2019) *Trump's Trade War Timeline: An Up-to-Date Guide*, <https://piie.com/system/files/documents/trump-trade-war-timeline.pdf> (elérve: 2019. május 17.)
- [6] Council of Economic Advisers (2016) *U.S. Industries and Jobs at Risk if the Trans-Pacific Partnership Does not Pass* (https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/page/files/201611_cost_of_tpp_del_ay_issue_brief.pdf, elérve: 2019. május 17.)
- [7] T. Cowen (2019): *China Loses More from This Trade War*, Bloomberg Opinion, 2019. május 13. 12.30 CEST, elérhető: <https://www.bloomberg.com/opinion/articles/2019-05-13/china-loses-more-from-this-trade-war> (elérve: 2019. május 17.)
- [8] B. Eichengreen (1986) *The Political Economy of the Smoot-Hawley Tariff*, NBER Working Paper No. 2001
- [9] L. Erdey (2006) *Ágazaton belüli áramlások és technológiaintenzitás a Mexikó és az Egyesült Államok közötti kereskedelemben*, In: Kapás, Judit (szerk.) *Technológiai fejlődés és intézmények*, 82-108. Debreceni Egyetem Közgazdaság- és Gazdálkodástudományi Kar, Debrecen, Magyarország

- [10] L. Erdey (2010) *Adósságválságtól a NAFTA első évtizedéig – Mexikó gazdaságfejlesztésének kérdőjelei*. COMPETITIO. 5 (3) pp. 43-65.
- [11] P. D. Fajgelbaum, P. K. Goldberg, P. J. Kennedy, A. K. Khandelwal (2009) *The Return to Protectionism*, NBER Working Paper No. 25638.
- [12] R. C. Feenstra (2016) *Advanced International Trade – Theory and Evidence*, 2nd Edition, Princeton University Press, Princeton and Oxford
- [13] L. Goodwyn (1978) *The Populist Moment – A Short History of Agrarian Revolt in America*, Oxford University Press, Oxford, London, New York
- [14] G. C. Hufbauer—S. Globerman (2018) *The United States–Mexico–Canada Agreement: Overview and Outlook*, Fraser Research Bulletin, November 2018, elérhető: <https://piie.com/system/files/documents/hufbauer201811-usmca.pdf> (elérve: 2019. május 17.)
- [15] G. Hufbauer—E. Jung (2018) *Steel Profits Gain, but Steel Users Pay, under Trump’s Protectionism*, Peterson Institute of International Economics, Trade & Investment Policy Watch <https://piie.com/blogs/trade-investment-policy-watch/steel-profits-gain-steel-users-pay-under-trumps-protectionism> (elérve: 2019. május 17.)
- [16] G. C. Hufbauer—Z. (L.) Lu (2019) *USMCA Needs Democratic Votes: Will They Come Around?*, Peterson Institute of International Economics, Trade & Investment Policy Watch <https://piie.com/blogs/trade-investment-policy-watch/usmca-needs-democrat-votes-will-they-come-around> (elérve: 2019. május 17.)
- [17] G. C. Hufbauer—J. J. Schott (2017) *Correcting the Record on NAFTA*, Peterson Institute of International Economics, Trade & Investment Policy Watch, <https://piie.com/blogs/trade-investment-policy-watch/correcting-record-nafta> (elérve: 2019. május 17.)
- [18] IMF (2019) *World Economic Outlook – Growth Slowdown, Precarious Recovery*, 2019 Apr, International Monetary Fund, Washington, DC
- [19] D. A. Irwin (1998): *The Smoot-Hawley Tariff: A Quantitative Assessment*, The Review of Economics and Statistics, MIT Press. 80(2) pp. 326-334.
- [20] D. A. Irwin (2017) *Clashing over Commerce – A History of US Trade Policy*, The University of Chicago Press, New York, London
- [21] W. A. Kerr—J. D. Gaisford (2007) *Handbook on International Trade Policy*, Edward Elgar Cheltenham, UK, Northampton, MA, USA
- [22] P. Krugman (1996) *Pop Internationalism*, The MIT Press Cambridge, Massachusetts, London, England
- [23] R. G. Lipsey—K. Lancaster (1956-1957) *The General Theory of Second Best*, The Review of Economic Studies. 24 (1) pp. 11-32.
- [24] R. G. Lipsey—K. Lancaster (1956-1957) *The General Theory of Second Best*, The Review of Economic Studies. 24 (1) pp. 11-32.
- [25] B. Milanovic (2016) *Global inequality: a new approach for the age of globalization*, Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press.
- [26] B. Moffitt (2016) *The Global Rise of Populism – Performance, Political Style, and Representation*, Stanford University Press, Stanford, California.
- [27] D. Rodrik (2018) *Straight Talk on Trade: Ideas for a Sane World Economy*, Princeton, New Jersey: Princeton University Press.

- [28] A. Taylor (2018) *A timeline of Trump's complicated relationship with the TPP*, https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2018/04/13/a-timeline-of-trumps-complicated-relationship-with-the-tpp/?noredirect=on&utm_term=.cf0a1726f0e8 (elérve: 2019. május 17.)
- [29] USTR (2019) <https://ustr.gov/trade-agreements/free-trade-agreements> (elérve: 2019. május 17.)
- [30] <https://projects.fivethirtyeight.com/trump-approval-ratings/> (elérve: 2019. május 17.)